

o nadanie możliwie najowocniejszej formy współuczestniczenia wiernych w liturgii mszalnej.

Stąd więc wyprowadzić należy najogólniejsze i najpraktyczniejsze wnioski dla każdego duszpasterza:

— w pierwszym rzędzie sam kapłan jako liturg i jako duszpasterz musi się przejąć nie tylko treścią ale i formą sprawowania świętych obrzędów, toteż jego namaszczenie i jego pietyzm liturgiczny stanowić będą zasadniczy warunek tego, czy ten sam duch przejęcia i zrozumienia udzieli się wiernym.

Dalej — wprowadzenie wszelkich nowych form współuczestnictwa wiernych musi być poprzedzone zrozumiałymi i przystępnymi katechezami, objaśniającymi sens i myśl wprowadzonych form. Diecezjalne projekty Mszy recytowanych mają tu stanowić w swych poszczególnych częściach dogodny materiał do kolejnego omawiania.

Szczególnie celowym będzie zaznajomienie z obowiązującymi przepisami omawianego Aneksu do Statutów Diecezjalnych jak najszerzego ogółu kapłanów, a również i organistów (każdy proboszcz winien kilkakrotnie sprawdzić, czy jego organista jest z tym tekstem zaznajomiony).

W ten sposób uczynimy nowe, wielkie kroki do jeszcze obfitszego uprzyśpieszenia wiernym bezcennego skarbcza Mszy św. Tą drogą przyczynimy się też najlepiej do pogłębienia świadomości, że „Eucharystia jest sakramentem jedności Kościoła, mistycznego Ciała *jednego* Chrystusa. Eucharystia tę jedność wyraża i będąc źródłem miłości braterskiej winna ją stwarzać. Msza św. i Komunia św. są bowiem w wielkiej mierze Sakramentem zjednoczenia wiernych między sobą, poręką ich ścisłej jedności w Jezusie Chrystusie, bezcennym środkiem jednoczenia ludzi w miłości.

Pelplin

Ks. JERZY BUXAKOWSKI

BIBLIA WE Wczesnym Średniowieczu

W dniach od 26 kwietnia do 2 maja br. Spoleto we Włoszech gościło w swych murach uczestników X Tygodnia Studiów Mediewistycznych, którego tematem w tym roku była Biblia we wczesnym średniowieczu (*La Bibbia nell'Alto Medioevo*). Jakkolwiek ten tydzień studiów, podobnie jak i poprzednie, został zorganizowany przez Włoski Ośrodek Studiów Wczesnośredniowiecznych, mający swoją siedzibę w Spoleto i był zależny organizacyjnie od Uniwersytetu w pobliskiej Perugii, to jednak ze względu na swój tegoroczny wyraźny charakter biblijny obudził zrozumiałe zainteresowanie biblistów, którzy wzięli liczny w nim udział obok specjalistów-historyków.

Tematycznie Tydzień Studiów objął trzy dziedziny: dziedzinę kultury ogólnej, filologii i sztuki.

W pierwszym dziale wysunęły się na pierwszy plan dwie prelekcje: o. Danielou i o. J. Leclercq. O. Jan Danielou TJ, z Instytutu Katolickiego w Paryżu, mówił o tradycyjnej typologii biblijnej w zastosowaniu do liturgii wczesnego średniowiecza. Prelegent ograniczył się do omówienia, i to wnikliwego, typologii biblijnej w odniesieniu do sakramentu chrztu, następnie postaci biblijnych ze Starego Testamentu w zastosowaniu do osoby Zbawiciela, a wreszcie — roli niedzieli. W ikonografii

chrześcijańskiej istniały dwa symbole ryby: ryba chrztu i ryba eucharystyczna; ryba chrztu jako symbol wody żywej, ryba eucharystyczna zaś jako znak posiłku eucharystycznego. Zagadnienie monogramu IXTYS jest drugorzędne. Na przykładzie prefacji o Józefie starotestamentalnym na drugą niedzielę postu, ze Mszału z VIII. w., można doskonale zaobserwować uprzywilejowaną rolę historii Józefa egipskiego w średniowieczu. Typologia Józefa egipskiego posiadała w średniowieczu taką moc porównawczą, że w małżeństwie Józefa z córką Putyfara — co podaje tylko apokryf — dopatrywano się typu związku Chrystusa z Kościołem. Istniał silny związek między przedstawieniem Zmartwychwstania, chrztu i niedzieli. *Lectio divina* w średniowieczu była nie tyle egzegetyczna, ile raczej typologiczna: typologia, zwłaszcza w liturgii, przesiąkła w epokę.

W drugim referacie, który wygłosił o. Jan Leclercq, benedyktyn z Clairvaux, była mowa o wpływie Pisma św. na hagiografię monastyczną średniowiecza. Księgami Pisma św. najbardziej uprzywilejowanymi w średniowieczu były z Nowego Testamentu listy św. Pawła, a ze Starego — Pięcioksiąg i przede wszystkim psalmy. Biblia była źródłem do opisywania świętych ze względu na modele postaci biblijnych, wzory cnót itp. służące doskonale do ilustracji życia. Hagiografia wczesnego średniowiecza posiadała charakter suprahistoryczny, w oparciu o Pismo św. Istniała podwójna egzegeza: egzegeza spirytualna w odniesieniu do hagiografii oraz egzegeza mystagogiczna w odniesieniu do liturgii.

Warto jeszcze wymienić z pierwszego działu tematycznego prelekcje Raula Manselli, z Turynu, na temat: *Św. Grzegorz Wielki i Pismo św.* oraz cykl prawno-społeczny, na który złożyły się odczyty C. G. Mor, Padwy, który mówił o *relacji Pisma św. a prawo kanoniczne*, W. Ullman, z Trinity College w Cambridge, na temat *Biblia a prawo państwowe średniowiecza* oraz P. E. Schramm, z Göttingen, o *Starym i Nowym Testamencie w przepisach i symbolach miast*.

W dziedzinie filologicznej godnymi odnotowania były referaty o. B. Fischera, OSB z Beuron, o *wydaniach Pisma św. w średniowieczu*, o. J. Gribomont, przeora znanego opactwa benedyktyńskiego św. Hieronima w Rzymie, na temat *świadomości filologicznej u przepisowawcy wczesnego średniowiecza*; B. Smalley, z Oxford, o *egzegezie biblijnej w literaturze łacińskiej*, lub wreszcie C. A. Mastrelli, z Pizy, który mówił o *technice przekładu średniowiecznej Biblii*.

W dziale sztuki zainteresowanie wzbudziły prelekcje A. Grabar, z Collège de France w Paryżu, który przedstawił tematykę biblijną w ikonografii chrześcijańskiej u schyłku epoki starożytnej i w zaraniu średniowiecza oraz M. Cagianò de Azevedo z uniwersytetu katolickiego w Mediolanie, o *spuściznie figuratywnej Biblii w początku V. wieku*.